

əvvəlki səh: 17

E.Q. - Sizin "Sentyabr sinsitması" hekayənin Bakıya ali təhsil almaq üçün gələn bir gəncin başına gələn olaylardan bəhs edir. Qəhrəmanınız əsrin sonunda verdiyi qərar bu gün psevdo ali təhsilli olmaq istəyən, əsassız həvəsi, iddiası olan gənclərin vaxtında verməli olduqları bir qərardir. Çünki indi sadəcə prestijli görünmək üçün məhz valideynlər tərəfindən ali təhsilə yönəldilən gənclər də az deyil. Halbuki onlar başqa spektrdə, bir sənətkar kimi vətəne daha çox faydalı ola bilərlər. "Sentyabr sinsitması" hekayənin üzərindən bu məqamlara nəzər salmaq.

S.A. - "Sentyabr sinsitması" hekayəsi mənim Bakı şəhəri ilə ilk görüşümün hekayəsidir. Onda 13-14 yaşlı bir yeniyetmə idim. Bakı şəhərinə təzə gəlmişdim və texnikumda oxuyurdum. Yaşamağa da yerim yox idi. Yataqxana arzusu ilə yaşayırdım. O dövrün Bakısı ümumiyyətlə mənim üçün maraqlıdır. Mən indi yazdığım bezi yazılarda həmin dövrün Bakısına ekskurslar edirəm. Çünki o dövrün Bakısı bugünkündən tamamilə fərqli idi. Fərqləri sintezləndirəndə hadisələrə, hadisələrə xeyrin və şərin transformasiyasına daha tez çatmaq olur. Bugünkü təhsil əvvəlki, onilliklər öncənin təhsilinə əz bənzəyir. Binalar həmin binalardır. Bəlkə müəllimlər də həmin müəllimlərdir. Amma şagirdlər, tələbələr həmin tələbələr deyil. Zaman dəyişib və bizdən asılı olmayan övdlərdə təhsil müəssisələrində bizim kimi davranmırlar. "Sentyabr sinsitması" hekayəsində açılmayan bir məsələ var. Həmin məsələ ondan ibarətdir ki, bu uşaq bu texnikumda oxumağı o qədər də istəmir. Sadəcə necə deyirlər, qeyrətli qılıb təhsilini davam etdirir. Həç şübhəsiz ki, təhsili bir müddət davam etdikdən sonra o təhsili başa da vuracaq. Doğrudur, hekayədə o məqam da göstəriləməyib. Amma bir kənd uşağının şəhərə ilk tənəsi, ilk toqquşmasından yaranan bəzən xəyal qırıqlığı, bəzən heyranlıq bu hekayədə özünü göstərir. Mənim sonrakı əsərlərimdə itxas üzrə yerinə düşməmək məsələsi öz yerini tutur. Orada gözəgörünməz bir yol bu hekayəyə doğru yönəlir. Bu hekayə haqqında yalnız bunu demək istərdim.

E.Q. - Siz realist yazıcısınız. Reallığın bədii əsərdə öz əksini tapması prinsipləri bəllidir. Bəs Səfər Alışarlı üçün bədii əsərdə reallığın həddi nə qədər olmalıdır? Bilirlik ki, naturalizm daha natural, daha kəskin real halların əksidir. Realizmin ədəbiyyatda əksində hənsi hədləri gözlemək lazımdır ki, əsər çox natural, yaxud publisistik bir məqamə gəlib çatmasın?

S.A. - Realizm də, naturalizm də çox ciddi yaradıcılıq təməyllərdir və hər bir qələm adamı, püxtələşmə, özünü dərk etmiş, oxucuya həqiqətə nəse demək istəyən yazıçı bunları bilməlidir. Naturalizm, məlum olduğu kimi, XVIII əsr ədəbiyyatının realizmindən əvvəlki mərhələsidir. Romanizmdən canını qurtarmış yazıçı naturalizmə də həmişə fayda verməyə, uğurlu nəticələnməyə də, müəyyən bir söz oyununa üçün yaxşı baza yaradır. Çalışmam mən də hərdən o ek-

cümlə oyununa, fraza oyununa daha çox bənzəyir. Odur ki, mən bu cərəyana o qədər də aludə deyiləm. Mən həqiqətə daha çox realizmə və düşünürəm ki, yaqin elə ömrümün axırına qədər də realist olaraq qalacağam. Ekspəriment yaxşıdır. Yaradıcılıq eksperimenti həç də həmişə fayda verməyə, uğurlu nəticələnməyə də, müəyyən bir söz oyununa üçün yaxşı baza yaradır. Çalışmam mən də hərdən o ek-

Burada ləçək yazıcıdan asılı olan məqamlar azdır. Teatrdan asılı məqamlar daha çoxdur. Bizim bugünkü teatrımız həç bir tələbə bulunmur. Yalnız sinəmiş, tapdalanmış yolla getmək istəyən, gədən bir teatrımız var. Bir də bir rejissorla söhbət edirdim. O dedi ki, bizim əsas tələbimizdən biri də odur ki, hansı əsəri qoyuruqsa, orada mümkün qədər çox obraz olsun, çox aktyor iştirak

çətlinliklərin öhdəsindən gəlmək olur. Əgər ailədə sədəqət varsa, doğruluq varsa, bir-birinə güvən varsa, o ailəyə Allah da kömək edir. Yeni həç vaxt darda qoymur. Bunun gəncimiz bunu anlamırlar. Gənclərin bunu dərk etməməsi də təəccüblü deyil, çünki gənclik öz təbiətilə görə müdrük deyil. Gənclik həyata üzən baxır, pariliyyə aludə olur. Buna görə də gənc ailədə problem yaranır.

"Kağız üstündə nə qədər qəhrəman yetişdirsə də, həyatda o qəhrəmanlıq yoxdursa, həmin ədəbiyyat yaxşı qarşılanmaz"

bu naturalist məktəbin də ömrü uzun çəkmədi. Çünki fotoqrafiya mahiyyətlili naturalizm maraqlı deyil. Yeni oxucu üçün, tamaşaçı üçün fotoqrafiya yalnız tarixin həç nə deməyən bir andır. Fotoqrafiya naturalist məktəbinin fəlsəfəsidir. Bu məktəbin fəlsəfəsini rus ədəbiyyatında sındıran ilk yazıçı N. Qoqol oldu. N. Qoqol özünü groteski, satirası ilə o məktəbi, demək olar ki, darmadağın etdi. N. Qoqoldan sonra başlayan rus nəsrini artıq sifir realist nəsrdir ki, o nəsrindən bizim ədəbiyyatımız da müəyyən qədər faydalandı, bəhrələndi. Bugünkü realizm artıq özünü bir məktəb olaraq tam israf edib qurtarıb. İndi postmodernizm cərəyanı yaranıb. Hələ ondan əvvəl modernizm də var idi. Biz indiyə nəvə postmodernizmdən dövrünə yazırıq. Amma bu postmodernist dövr tərzimizin çərçivələrini bir o qədər də dağıdıb çıxıra bilər. Onun qolununu biri sanki realizmə bağlıdır. Çünki nəsilər dəyişməyib, tələklər və düşünçə tərz təxminən 50, 100 il bundan əvvəlki kimidir. AXI yazıçı həyatdan və öz oxucusunun düşüncəsindən çox da irəli qaçanda o başa düşülmür və onun əməyi demək olar ki, heder gətirir. Buna görə yazıcının bir ayağı həmişə keçmişə, o biri ayağı isə gələcəkdə olmalıdır. Bu mənada bizim ədəbiyyatda axtarılan, gənclərə məxsus axtarılan formaları çox vaxt özünü doğrultmıyıb. İstər-istəməz gənclər püxtələşəndən, təcrübə qazanandan sonra realizm məktəbinin bütün inceliklərinə nail olmağa çalışırlar və ona qayıdır. Postmodernizm şiltə söz oyununa, fikir oyununa,

sperimentləri edim. Amma bilərəm nə dərəcədə alınır. Məsələn, sonuncu romanım əgər çap edilsəydi, Siz orada həmin o qeyri-adi forma və məzmun oyunu, bir çox fərqli səhələri görə bilərdiniz. Təəssüf ki, roman çap olunmayıb.

E.Q. Səfər müəllim, Siz də M. Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunun məzununuz. Həmin institutun məzunları olan bir çox yazıçılarımızın yaradıcılığında ədəbi növ müxtəlliliyi müşahidə olunur. Yeni həm epik, həm lirik, həm də dramatik növdə qələmlərini sınayıblar. Biz Sizi yalnız nəsr ustası kimi tanıyırdıq. Bilərkən istərdim, Sizin də yaradıcılığınızda digər ədəbi növlərdə olan, yeni lirik və dramatik növdə olan və biza təqdim etmədiyiniz, bir növ pünhan saxladığınız ədəbi nümunələr varmı?

S.A. - Tutaq ki, Tahir Taisoğullu mən şəirlərdən tanıyırdım. Sonralar nəsr əsərləri də olduğunu öyrəndim. İzlədiyim M. Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunun məzunlarından Sədaq Budaqlı klassik nəsrəndən başlamışdı, ələ nəsrə də davam edir. Ola bilər ki, M. Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunun məzunlarının bir çoxu müxtəlif növlərdə qələmini sınaşın. Bunlar yaradıcılığın axarını məsələlərdir. Hansı jandır yazmaq əsas məsələ deyil. Əsas nəse yazmaqdır. Janr öz-özünü də bəllədir, aldaddı o ola bilər. Lakin müəyyən məqamda görəndə ki, sənin dediklərinə, demək istədiklərinə sənəndən qabaq mən dəfe deyiblər və sənəndən də yaxşı deyiblər, artıq o janr sənə bütövlükdə lazım olmur. Dram əsərləri ilə bağlı bir məqamı da demək istərdim.

etsin, teatrın işçiləri bekar qalması. Belə qeyri-yaradıcı, qeyri-professional məqamlar insani teatrdan uzaqlaşdırır. Mən vaxtilə 1-2 pyes yazmışam. Onların bir hissəsini povestlərimin içinə daxil etmişəm. Görəndə ki, yeni tipli pyeslərə ehtiyac yoxdur, teatr bu səvdada deyil, həvəsdən düşdüm. Teatrdan bu gün gədən tamaşalar da bütövlükdə götürəndə fəvqəladə ədəbi hadisələr deyillər.

E.Q. - "Gavur" əsərinizdəki Seyran, Seryoqa özünü axtaran bir qəhrəmandır. Əsərdə cəmiyyətimizdə aktual olan problemlər, tendensiyalar da öz əksini tapıb. "Gavur" povestinin başqa bir qatını - insanın insana sevgisi, ailə istisi qatını vurğulamaq istəyirdim. Bu əsərin kontekstində ədəbiyyatdan cəmiyyətə yönəlik. Bu gün bizim ailələrində məhz o ailə istisi, ailə sevgisi çatmır. "Gavur"dan yola çıxaraq bu kontekstə bir ziyalı kimi fikirlərinizi eşitmək istərdim.

S.A. - "Gavur" əsəri ailə sevgisi haqqındadır. Amma bu bir kənd həyatını əks etdirən əsərdir. Gəncliyini başqa ölkədə - Rusiyada xərcləmiş bir insanın sevgisi əsərin mərkəzində dayanır. Rusiyada uğurlu həyat yaşayan Seyran kəndə qayıdıb maddi və mənəvi yoxsulluq mühtinə düşür. Onun oğluna, qızına, həyat yoldaşına Şövkətə qarşı sevgisi çox böyükdür. Tamamilə doğru qeyd etdiniz ki, vətəne sevginin, cəmiyyətə sevginin, əmin-amanlığın başlanğıcı ailədir. Əgər ailə uğurlu ailədirsə, orada sevgi hakimdirsə, o zaman bütün

"Gavur" povestini yazanda mənim kənd sevgim şəhər sevgini üstələyirdi. Həmin dövrdə kəndə qayıtmaq, doğma insanların arasında olmaq istəyirdim. O mühit mənim üçün həddindən artıq doğmadır və həmin insanlığın həyatından yazmaq mənim üçün o qədər də çətin deyil. Amma müasir ailə daha mürəkkəb şəraitdədir. Müasir sosial şəbəkələr, maddi təhriklər şəraitində ailənin möhkəmiyyətini qorumaq şəhər mühitində xüsusilə çox çətin bir şeydir. Bu gün cəmiyyətdə başlanılan sayı nikahların sayını üstəleyir. Mən bu yaxınlarda radiyo qulaq asanda orada ailə statistikasına bağlı qısa xəbər xülasəsində bir neçə rəqəm səsləndirdi. Neqativ statistikanın artması ailənin dayaqlarını dağıdan məqamdır. Bizim düşmənlərimizin ailə məsələsində biza baxışı çox ciddi məsələlərə, məqamlara dayanır. Onlar bilirlər ki, ailə olması ordu olmayacaq, ailə olması cəmiyyətdə pozuma halları artacaq. Məsələn, cüzi bir çətinliyə düşən adamın ailəyə bağlılığı onun vətəndə saxlayır. Əks halda o ölkədən gedir, onun yetişdirən vətəninə deyil, yad ellərə faydalı olur. Bu mənada ailə bizim dövlətimizin, xalqımızın göz bəbəyi kimi qoruyacaq institut olmalıdır. Mən bütün əsərlərimdə, o cümlədən adını çəkdiyiniz "Gavur" əsərində də ailənin önəmini vurğulamışam. "Gavur" povestində ailə məsələsi öndədir. Həltə Rusiyada özünü tapmamış gəncin qayıdacağı ailədə özünü tapması da ailə institutunun önəmini sübut edir.

Davami gələn sayımızda